

Montessorilessen

Dit artikel geeft een overzicht van de verschillende soorten lessen, die in het Montessori onderwijs gebruikt worden. Het is een bewerking van een reader, die gebruikt wordt bij de Montessori cursussen van de Fontys Pabo Eindhoven. Er is gebruik gemaakt van materiaal, dat al in het bezit was van docenten. Ook zijn er gedeelten nieuw geschreven. Het is dus mogelijk, dat er stukken tekst opduiken die gemaakt zijn door andere opleidingen. De kracht van deze samenvatting is het overzicht dat erdoor geboden wordt. In de bewerking voor deze homepage bleven opdrachten voor studenten achterwege.

- [De individuele les](#)
- [De algemene les](#)
- [De stilteles](#)
- [Het materiaalspel](#)
- [De drie perioden les](#)
- [Het streeplopen](#)
- [Het huishouduur](#)

De individuele les

Zie 'De Methode' blz. 135 – 136 en 176 – 180.

De individuele les kenmerkt het Montessori onderwijs misschien wel het meest. Door het geven van een individuele les biedt de leidster het Montessori materiaal aan. Ze doet dit aan een kind, dat daar belangstelling voor toont.

In 'Het Montessori materiaal deel II' (oude uitgave) schrijven M.C. Boots en J.G. Heyenk:

“Voordat men de kinderen in de Montessorischool een stuk materiaal aanbiedt, moet men zich op een bepaalde manier op dit werk voorbereiden. Het is daarom nodig, dat een ... leidster, door zelf hanteren en door objectieve kritische analyse van eigen ervaring tijdens het hanteren, de betekenis van het materiaal leert kennen. Tegelijkertijd ontstaat dan een vaardigheid in het hanteren, die noodzakelijk is voor een goede aanbieding. Wie alleen ‘begrijpt’ wat met het materiaal mogelijk is, zal bij een aanbieding, d.w.z. voordoen hoe het (materiaal) gehanteerd moet worden, onzekere bewegingen maken, die storend kunnen werken.”

En Dr. Montessori schrijft in 'De Methode':

"Om het materiaal te leren kennen moet de aanstaande leidster zich niet tevreden stellen met het te bekijken, het te bestuderen aan de hand van een boek of het gebruik ervan te leren uit de verklaringen van haar, die de cursus geeft. Maar het is nodig, dat zij er lang mee oefent en op deze wijze tracht door ervaring de moeilijkheden en de belangstelling, die de verschillende delen van het materiaal kunnen geven, aan te voelen en zich hoewel onvolkomen, in te leven inde indrukken, die het kind erdoor kan ontvangen."

Men moet weten waartoe het materiaal dient. Als kinderen het materiaal gebruiken, wordt niet in de eerste plaats gelet op het uiterlijk resultaat, dat door het werken met het leermiddel bereikt wordt. Bij voorbeeld het maken van getallen met getalkaarten of het benoemen van woordsoorten met de taaldozen. Veel belangrijker voor de ontwikkeling, de geestelijke groei, van het kind, is dat het door ervaring inzicht krijgt in de getalformatie en ervaart wat de functie van een bepaald woordsoort is in onze taal. Wie zich bij de aanbieding van het Montessori materiaal richt op het uiterlijk resultaat, gaat aan de waarde van het materiaal voorbij.

Bij de keuze van het materiaal, dat men gaat aanbieden, laat men zich leiden door de belangstelling, behoeften en mogelijkheden van het kind. Veel delen van het materiaal de oefeningen met eenzelfde stuk materiaal worden in een bepaalde volgorde aangeboden, omdat de ervaring van een bepaalde oefening steunt op een voorafgaande en een volgende voorbereidt. Zo kan men de optelling met een telraam pas aanbieden als het kind geleerd heeft om met dat telraam getallen te maken. Er liggen ook veel mogelijkheden naast elkaar, die men in een willekeurige volgorde kan geven. Aftrekken kan voor het optellen aangeboden worden, als blijkt dat een kind een grote belangstelling voor aftrekken heeft.

Voordat een lesje gegeven wordt moet het materiaal gecontroleerd worden. Het moet compleet zijn, goed onderhouden en op een eigen, vaste plaats in de kast staan. De tafel waaraan het lesje gegeven wordt moet schoon zijn. Alles wat de aandacht kan afleiden wordt verwijderd. De leidster zit rechts van het kind en gaat zo zitten, dat het overzicht over de groep niet verloren gaat. Tijdens het lesje worden geen andere kinderen tussendoor geholpen. De leidster maakt ook geen opmerkingen over werk of gedrag.

De drie trappen van de individuele les

De eerste trap

Een lesje geven is nauwkeurig voordoen hoe het materiaal gehanteerd wordt. Er worden geen vragen gesteld. Wel kan men soms een opdracht geven als uit voorafgaand werk gebleken is dat het kind die zonder problemen kan uitvoeren. Het kind wordt met het materiaal alleen gelaten als alle handelingen gedemonstreerd zijn

en de leidster het gevoel heeft dat er van een duidelijk contact tussen kind en materiaal sprake is.

De tweede trap

De eerste trap is geslaagd als het kind spontaan tot herhaling komt en de handelingen correct uitvoert. Om dit te constateren moet de leidster van enige afstand het kind nog enige tijd observeren. Door deze spontane herhalingen rijpt bij het kind het inzicht. Begrip wordt verkregen tijdens en door het werken met het materiaal. Indien van toepassing is het daarom goed om het kind zelf opgaven met het materiaal te laten bedenken. Met het fichesspel bij voorbeeld. De spontane herhaling van de oefening noemen we de tweede trap van het lesje.

De derde trap

Tenslotte zal het kind ons op de en of andere manier tonen dat het door het hanteren van het materiaal inzicht en vaardigheid verkregen heeft. Het kan antwoord geven op de vraag: 'Wat is dit?' of 'hoe doe je dat?'.

Als na de aanbieding te snel tot de derde trap wordt overgegaan, dan is er te weinig gelegenheid om zelf ontdekkend bezig te zijn geboden. Het leermiddel is dan geen ontwikkelingsmateriaal, maar een hulpmiddel waarmee iets gedemonstreerd wordt. Dat moet het niet zijn.

In 'Het Montessori materiaal deel I' schrijven M.J. ten Cate, T.J. Hoeksema en E.J. Lintveld – Lemaire:

“Er moet vooral niet worden vergeten, dat Dr. Montessori het materiaal zag als een middel om het kind te helpen bij zijn ontwikkeling; het kind is dus het belangrijkste. Het is noodzakelijk het materiaal te bestuderen en de literatuur over de achtergronden ervan, omdat dit materiaal alleen een goed hulpmiddel kan zijn voor degenen die inzicht hebben in de visie van Maria Montessori op de mens en zijn ontwikkeling.”

Aandachtspunten bij het geven van een individuele les met het materiaal

Het geven van lesjes met het materiaal vereist een bepaalde techniek; een lesje moet precies gegeven worden en er moet voldoende tijd aan besteed worden. Daarbij moet op de volgende punten gelet worden:

- Het persoonlijke contact speelt een belangrijke rol; er moet sprake zijn van een vertrouwelijke sfeer.
- Je gaat rechts van het kind zitten. Alleen bij linkshandige kinderen aan de linkerkant.
- Op het tafeltje of het kleedje staat alleen het materiaal; niets anders.
- Tijdens het lesje wordt zo min mogelijk gesproken; de handelingen moeten voor zichzelf spreken. De woorden moeten geteld zijn.

- Het kind mag de handelingen van de leidster overnemen tijdens het lesje. Het geeft daarmee aan dat het lesje begrepen wordt.
- Als het kind de handelingen herhaalt slaat de leidster het nog enige tijd op afstand gade.
- Als blijkt dat de herhaling niet correct verloopt dan wordt het lesje op een ander moment nogmaals herhaald. Het corrigeren van fouten mag het kind niet ontmoedigen.
- Na de aanbieding werkt het kind zelfstandig verder met het materiaal.

De drie trappen van het namenlesje

In grote lijnen gelden de aandachtspunten bij het geven van de individuele les met het materiaal ook voor het geven van het namenlesje. Alleen worden er geen handelingen overgenomen en de woorden zijn in mindere mate geteld.

Het namenlesje is als het ware de afsluiting van de les met het zintuiglijk materiaal. Nadat eerst de handelingen gedemonstreerd en herhaald zijn wordt het in de tweede trap verworven inzicht nu in taal vastgelegd.

Als materiaal cognities aanleert, bij voorbeeld bij de inwijdingen van de taaldozen of de namen van twee schuurpapieren letters, dan is de namenles geen afsluiting maar de introductie van een begrip of een begrippenapparaat dat nodig is om de handelingen met het materiaal te kunnen uitvoeren. In en dergelijk geval maakt het namenlesje deel uit van de eerste trap van de individuele les.

De eerste trap

Hierin wordt de associatie gelegd tussen de waarneming en de naam. De leidster spreekt de naam duidelijk uit met een goede articulatie en klank.

De tweede trap

Door het noemen van de naam wordt het voorwerp herkend. De leidster vraagt het kind het voorwerp te geven, ergens neer te leggen enz. Dit is de inoefenperiode, die gespeeld moet worden en niet te kort mag duren. Door de herhaling leert het kind de namen; de spelvorm houdt de belangstelling gaande.

De derde trap

Dit is de controle van de tweede trap; de evaluatie. De leidster wijst een voorwerp aan en het kind zegt de naam van het voorwerp.

De algemene les

Het doel van de algemene les

Het doel van de algemene les is om kennis over te dragen over een bepaald onderwerp en om het kind in de gelegenheid te stellen deze kennis zelfstandig verder uit te breiden. Indirect is ook taalontwikkeling aan de orde.

Het voorbereiden van de algemene les

Allereerst wordt een onderwerp gekozen. De keuze moet gemotiveerd zijn. Vervolgens vraagt de leidster zich af wat ze met de les beoogt en welke lesinhoud zal worden aangeboden. Dat leidt weer tot de keuze van middelen en materialen.

Bij het kiezen van materiaal moet zoveel mogelijk de **echtheid** benadrukt worden. Het kind moet de werkelijkheid leren kennen en er ervaring mee kunnen opdoen. Tevens

is bij echt materiaal de emotionele betrokkenheid het grootst. Echtheid houdt ook in dat in veel gevallen het klaslokaal verlaten zal worden. Te denken van aan een natuurexcursie of een standswandeling, zoals die beschreven wordt in het hoofdstuk Montessori en Verbeeldingskracht op deze homepage. Wordt het lokaal verlaten, dan is de algemene les bij terugkeer de afsluiting van het buiten beleefde. Maar de algemene les kan ook de introductie zijn tot wat er beleefd zal worden. Maar de algemene les kan ook in het lokaal of de onmiddellijke omgeving van de school (de tuin bij voorbeeld) gegeven worden.

De keuze van de **werkvorm** en de **materialen** die gebruikt zullen worden maken deel uit van de voorbereiding van de algemene les. Tenslotte moeten er **mogelijkheden tot verwerking** op drie niveaus bedacht worden (de groep is immers verticaal van structuur) die het kind instaat stellen om de kennis zelfstandig verder uit te breiden.

De inhoud van de algemene les

De les moet afgestemd zijn op de belevingswereld van het kind en aansluiten bij het ontwikkelingsniveau. Verder is het van belang te weten waar de groep belangstelling voor heeft. De les kan daarbij aansluiten.

De les moet logisch van opbouw zijn en op een adequaat moment gegeven worden. Een les over paddestoelen in het najaar en over tulpen in het voorjaar. De les wordt gegeven met oog op de zelfstandige verwerking, waarvoor de leidster materiaal heeft gemaakt. Het is als het ware een prelude op de zelfstandige verwerking.

De uitvoering van de algemene les

De les wordt gegeven volgens de Montessoriprincipes. Het kind wordt geprikkeld tot zelfwerkzaamheid. Het is van belang om, als bij de individuele les, **aanbiedend** te werk te gaan. De leidster stelt geen vragen maar vertelt, net zoals ze bij de individuele les niet vraagt maar demonstreert.

Het vertellen is geen droge opsomming van feiten, maar **een boeiende inleiding** op de zelfstandige verwerking. Het voorlezen van wat is voorbereid is uitdrukkelijk niet de bedoeling.

De informatie wordt gegeven op het niveau van het kind en beperkt zich tot het essentiële. Na afloop kunnen de kinderen **vragen stellen en / of hun eigen ervaringen inbrengen**. De beantwoording van de vragen is kort. Het wordt geen nieuwe les op zichzelf. De leidster kan verwijzen naar beschikbare bronnen; boekjes, video's, dvd's, internet etc.

Omdat het belangrijk is, dat de belangstelling van het kind wordt vastgehouden, is een kenmerk van de algemene les dat hij niet veel langer duurt dan **een minuut of tien**.

De verwerking van wat is aangeboden

De verwerking op drie niveaus is het belangrijkste aspect van de algemene les. De leidster heeft **informatiemateriaal** geselecteerd uit het documentatiecentrum en heeft dit klaargelegd voor de kinderen. In een aantal gevallen heeft de leidster werkjes gemaakt, die de kinderen de gelegenheid bieden om zelfstandig de stof verder uit te diepen. Op de aard en uitvoering van dit **zelfgemaakte materiaal** wordt verderop in dit hoofdstuk nog nader ingegaan.

Het is ook mogelijk om gestandaardiseerd materiaal te gebruiken voor de verwerking van het aangeboden. In het voorbeeld van de stadswandeling dient de **Romeinse boog** als verwerkingsmateriaal. Ook kan gedacht worden aan de **plantkundige mapjes**, eventueel uitgebreid met tekst naast de standaard geleverde naamkaartjes. Ook de werkjes bij de **landvormen** vallen onder deze categorie.

Het materiaal voor de verwerking blijft beschikbaar zolang er kinderen mee werken. Daarna wordt het opgeborgen.

Voorbeelden van onderwerpen die aan bod kunnen komen in een algemene les

Herfst	bladeren; paddestoelen; appels; kastanjes enz.
Boerderij	koe; melk; tractor; groenten enz.
Dieren	hond; kat; konijn; hamster enz.
Spoorwegen	station; trein; conducteur; machinist; locomotief enz.
Natuurkundige begrippen	drijven en zinken; temperatuur; kringloop van het water enz.
Aardrijkskundige begrippen	land en water; meer en eiland; schiereiland en golf; landengte en zeestraat; vulkaan; duinen; bergen enz.

Aanwijzingen voor het maken van materiaal bij de algemene les

De eigenschappen, die hieronder genoemd worden gelden voor het ontwikkelingsmateriaal in het algemeen. Ze worden bij voorbeeld genoemd in de inleiding van 'Het Montessori materiaal Deel I' en in 'De Methode'. In de nu volgende paragrafen worden deze criteria toegespitst op het maken van materiaal bij een algemene les.

Uiterlijk

Het materiaal moet er aantrekkelijk uitzien. Als er teksten geschreven worden, doe dat dan in schoonschrift. Je kunt er gelinieerd papier voor gebruiken en de geschreven tekst op karton plakken en op het gewenste formaat snijden. Je kunt ook gebruik maken van de computer. Er is software met schrijffletters in de handel. Voor oudere kinderen, die het stadium van aanvankelijk lezen te boven zijn, kunnen teksten in drukletters geschreven worden met de computer.

Zorg voor degelijk materiaal. Na veelvuldig gebruik moet het materiaal er nog steeds aantrekkelijk uitzien. Plastificeer of lamineer daarom je kaartjes.

Ook illustraties zijn makkelijk te maken met de computer. Je hebt daarvoor een scanner en een printer nodig en de bijbehorende software. Hiermee kun je in alle gewenste formaten allerlei illustraties uitprinten en aan je materiaal toevoegen.

Controle van de fout

Tijdens of direct na het werken met materiaal moet er een mogelijkheid tot zelfcorrectie zijn. Kies een methode van correctie, die past bij het soort materiaal waar je mee bezig bent. Bij rekenen zal dat misschien narekenen op de rekenmachine zijn. Bij het werken met reeksen is de zelfcorrectie gelegen in het waarnemen van een onregelmatigheid. Een andere mogelijkheid is de modelcontrole. Gemaakt werk wordt vergeleken met een antwoordkaart.

De controle van de fout geeft een kind direct informatie over zijn handelingen. Daar leer je veel van en daarom wordt het verder gaan of herhalen gestimuleerd. De fout is op die manier geen afstraffing maar een prikkel tot verbetering. Bovendien heb je de mogelijkheid om zelf je fouten te herstellen.

Beperking

Beperking heeft in hoofdzaak twee aspecten. Van Ewijk onderscheidt de interne kwantitatieve beperking en de interne kwalitatieve beperking.

Bij de **interne kwantitatieve beperking** gaat het erom het aantal elementen waaruit het materiaal bestaat te beperken. Zijn er te veel elementen, dan gaat het overzicht verloren. Reeksen met het zintuiglijk materiaal bestaan daarom altijd uit tien elementen.

De **interne kwalitatieve beperking** is vergelijkbaar met het advies de woorden te tellen bij de individuele les. Het tekstmateriaal op kaarten of in boekjes, die je zelf maakt, moet kernachtig zijn. Dit geldt ook voor de illustraties. Een te grote gedetailleerdheid moet vermeden worden, omdat dan het overzicht en de drang om zelf verder te gaan verloren gaan. Je weet immers alles al.

Isolatie van de eigenschap

Er is in elk materiaal één eigenschap die varieert, terwijl alle andere factoren hetzelfde blijven. De rode stokken bij voorbeeld hebben alle dezelfde rode kleur en de prisma's zijn even dik. De lengte van de stokken varieert van 1 dm tot 1 m. Die variatie in lengte, daar gaat het om bij de rode stokken. De gehoorzoekers zijn allemaal gelijk van kleur en vorm, maar de hardheid van het geluid dat ze maken als je ermee schudt is verschillend.

Bij het maken van materiaal bij de algemene les kan van deze eigenschap gebruik gemaakt worden door het uit dingen van dezelfde soort te maken. Bij voorbeeld van houten plankjes of kartonnen kaartjes van hetzelfde formaat. Het opbergen van het materiaal in uniforme bakjes en / of doosjes draagt ook bij aan de isolatie van datgene waar het om gaat.

Belangstelling

Tegenwoordig wordt veel materiaal geleverd in doorzichtige plastic doosjes. Dat is weliswaar goedkoop, maar het heeft een nadeel. De concentratie, de nieuwsgierigheid aan het begin van de les wordt weggenomen als reeds te zien is wat er in een doosje zit voordat je het opent. Hetzelfde geldt voor de doorzichtige plastic mapjes waarin de plantkundige mapjes geleverd worden. Het is dus beter om het materiaal in ondoorzichtige doosjes en mapjes op te bergen.

Activiteit door het kind

Het materiaal dat gemaakt wordt moet het kind de mogelijkheid bieden om zelfstandig bepaalde stof te verwerken en/ of ontdekkingen te doen. Dit kan het est gebeuren op een manier die aansluit op het ontwikkelingsgebied. Bij biologie ligt de nadruk op observeren en bij natuurkunde op het experiment. Enz.

De stilteles

Zie 'De Methode' vanaf blz. 114

De stilteles leert het kind om de stilte te beleven en te waarderen. Door stilte te maken verheft het kind zich boven de dingen van het dagelijkse leven.

Om stilte te bereiken moet het kind zijn bewegingen en geluiden volkomen willen en kunnen beheersen. Dit alles draagt ertoe bij dat het kind tot innerlijk discipline komt.

De stilteles wordt gegeven op een moment dat de groep rustig en geordend bezig is. Omdat stilte alleen gezamenlijk gemaakt kan worden doet elk kind eraan mee.

De stilteles kent twee fasen:

- Buiten het werken om
- Tijdens het werken

De stilteles buiten het werken om

Inleidend verhaal

De leidster vertelt een verhaal en zegt daarna hoe de kinderen stilte kunnen maken. Als het nodig is wordt stilte maken herhaald, op dezelfde dag en op dagen die erop volgen. Het verhaal, dat verteld wordt, moet aansluiten bij de belangstelling van de kinderen. En het maken van stilte moet eruit kunnen voortvloeien.

Tijdens het vertellen van het verhaal begint de leidster op normaal volume te praten. Ze maakt de normale gebaren tijdens het vertellen. In de loop van het verhaal gaat ze steeds zachter praten en maakt ze minder bewegingen. Op het laatst zit ze helemaal stil. Dan zegt ze: "Laten we eens proberen of we het ook zo stil kunnen maken. Ga maar eens makkelijk zitten. Zet je benen naast elkaar. Houd je handen stil... enz."

De kinderen zullen gedurende korte tijd stil zijn. Als er kinderen gaan bewegen heft de leidster de stilte op.

Herhaling

In de herhaling herinneren we aan het verhaal, dat eerder verteld is en dan zeggen we: "We gaan nog een keer stilte maken." Hierbij kunnen de gordijnen gesloten worden. Het licht wordt uitgedaan. Dit gebeurt voordat de stilte opnieuw gemaakt wordt.

Herhaling met het roepen van kinderen.

Er wordt weer stilte gemaakt. De leidster zegt dat ze een aantal kinderen bij zich zal roepen tijdens het stilte maken. De stoelen worden zo gezet, dat kinderen zonder

lawaai te maken kunnen opstaan. Na het opstaan hoeft de stoel niet onder tafel te worden gezet, zoals anders gebruikelijk is. De kans dat de stilte hierdoor verstoord wordt is dan te groot.

Er kunnen een paar tot vrij veel kinderen geroepen worden. De leidster roept de namen met zachte en niet nadrukkelijke stem. Als een kind niet reageert kun je verder gaan. Door het roepen van de namen krijgen de kinderen een indruk omtrent de lengte van de les. Het is niet de bedoeling om het aantal kinderen te tellen.

De stilteles tijdens het werk

De leidster kiest een moment dat daarvoor geschikt is. Ze vraagt de kinderen die aan het werk zijn om te luisteren en kondigt aan, dat er stilte gemaakt zal worden. De kinderen gaan ontspannen zitten en de stilteles begint.

Een andere manier is om tijdens het werken een bordje met 'Stilte' omhoog te houden. Het stilte maken begint. De leidster kan ook 'Stilte' op het bord schrijven in plaats van het bordje op te houden.

De volgende keer kondigt de leidster aan dat ze in de loop van de werktijd het bordje met 'Stilte' omhoog zal houden (of 'Stilte' op het bord zal schrijven) De kinderen die het zien waarschuwen elkaar zachtjes en geleidelijk aan wordt het stiller in de groep, totdat iedereen weet dat er stilte gemaakt zal worden.

Het materiaalspel

De bedoeling van het materiaalspel is de oefening met een bepaald materiaal te herhalen. Het is ook een manier om een bepaald materiaal in de belangstelling van de kinderen te brengen in een ambiance van gezelligheid.

Het materiaalspel wordt gespeeld met een klein groepje kinderen of met een grotere groep. Door het werken in een groep wordt de sociale ontwikkeling en emotionele vorming bevorderd.

Het materiaalspel oefent het geheugen en er worden woorden, begrippen aangeboden. Daarom is er sprake van cognitieve ontwikkeling.

In 'Het Montessori materiaal deel I' worden materiaalspelletjes beschreven onder de naam groepsspelletjes. Hieronder volgt een voorbeeld met de cilinderblokken.

"De leidster deelt de cilinders van een blok uit en laat de reeks weer opbouwen door de kinderen een voor een de juiste cilinder te laten brengen. Dit kan op vele manieren gevarieerd worden met de blokken apart en ook met de blokken gecombineerd."

In het boek worden voorbeelden van het materiaalspel genoemd met tal van materialen.

De jongste kinderen spelen het materiaalspel zonder de namen te gebruiken. Bij oudere kleuters worden de namen wel gebruikt. Kinderen die het materiaal niet kennen kunnen wel aan het materiaalspel deelnemen, maar ze krijgen geen beurt.

De drie perioden les

Door de drie perioden les wordt de zelfstandigheid van het jonge kind bevorderd. De kinderen leren de regels, die in de groep gehanteerd worden. De drie perioden les is belangrijk voor de gewoontevorming in de groep. De kinderen leren zo de vaste regels, die nodig zijn om in een groep te leven.

Het kennen van die regels geeft de kinderen een gevoel van veiligheid: ze weten wat er van hen wordt verwacht. Hierdoor wordt hun zelfstandigheid en verantwoordelijkheidsgevoel bevorderd. De leidster observeert of de kinderen de regels zelfstandig op de juiste manier, plaats en tijd toepassen. Is dit niet (meer) het geval dan volgt de aanbieding van een regel of de aanbieding van de regel wordt herhaald.

Onderwerpen voor een drie perioden les

Zorg voor de omgeving

- Het dragen van stoelen, materiaal en dergelijke
- Vegen, wrijven, poetsen en afstoffen
- Openen en sluiten van deuren
- Enz.

Zorg voor de persoon

- Handen wassen
- Zakdoek gebruiken
- Hanteren van mes en vork
- Enz.

Inachtneming van de wellevendheid

- Groeten
- Iemand iets aanbieden
- Enz.

Verderop in deze beschrijving wordt een uitgebreide lijst opgenomen van activiteiten, die zich lenen voor een drie perioden les.

De opbouw van de drie perioden les

Eerste periode

De leidster doet de handeling, bij voorbeeld een plantje dragen, duidelijk en nadrukkelijk voor. Ze gebruikt zo weinig mogelijk woorden. De aandacht moet

volledig vallen op de handelingen die uitgevoerd moeten worden om een stoel correct te dragen.

Tweede periode

Enkele kinderen herhalen de handelingen, die de leidster heeft voorgedaan. De leidster vestigt de aandacht op de handelingen die worden uitgevoerd. Als het kind weer zit noemt de leidster het volgende kind. De leidster kiest kinderen uit, waarvan ze denkt dat die de handeling goed zullen uitvoeren. Als er fouten gemaakt worden in het nadoen, dan herhaalt de leidster de eerste periode. Dit alles mag niet te lang duren, want dan verslapt de aandacht.

Derde periode

De leidster brengt de handeling nu onder woorden: "Een plantje draag je met twee handen; de duimen op de rand van de schotel."

De handeling mag hierbij nog even herhaald worden, maar noodzakelijk is het niet.

Aandachtspunten bij het geven van een drie perioden les

- Let op de opstelling van de kinderen; ze moeten de handeling goed kunnen observeren
- Zet van tevoren klaar wat je nodig hebt
- Bedenk van tevoren hoe je de handeling gaat voordoen
- Let goed op het gedrag van de kinderen tijdens de tweede periode
- Observeer het groepsgedrag na de les. Wordt de handeling nu correct uitgevoerd?

Lijst met handelingen die het onderwerp van een drie perioden les kunnen zijn

Lesjes voor het leren van de regels van de klas:

- Opstaan van een stoeltje
- Gaan zitten op een stoeltje
- Opstaan van een stoeltje als je een werkje wilt wegbrengen
- Gaan zitten op een stoeltje als je een werkje hebt gepakt
- De stoel onder de tafel zetten
- Een stoel dragen
- Een tafel dragen
- Een grote tafel dragen met z'n tweeën
- Luisteren
- Bij iemand staan kijken
- Zachtjes door de klas lopen

Lesjes voor het leren hanteren van materiaal:

- Het dragen van materiaal zoals de roze toren, de bruine trap, de rode stokken etc.

- Het dragen van een kannetje, een gieter, een kommetje, een emmer etc.
- Een blad met voorwerpen dragen
- Met water gevulde vaasjes dragen etc.
- Het dragen van een boek
- Het omslaan van een bladzijde van een boek
- Het dragen van een vaasje met bloemen, een plant etc.
- Het dragen van een schaar, een mes, potloden etc.
- Potloden in het potlodenvaasje zetten
- Het openen en sluiten van een la, kast, venster, deur, doosjes etc.
- Het hanteren van een sleutel, grendel, slot, knip etc.
- Het vastzetten van een haakje
- Het aansteken en doven van kaarsjes
- Het ophangen van een jas, muts, das, schort
- Het neerzetten van schoenen en pantoffels
- Het dragen van een jas

Lesjes voor het leren van omgangsvormen:

- Zachtjes preken
- Hoe je iets vraagt
- Voor iets bedanken
- Een hand geven
- Achter iemand omlopen
- Wachten op de leidster (bij de stoel)
- Wachten als iemand in gesprek is
- Vragen om voor iemand langs te mogen gaan
- Niet over de kleedjes lopen
- Door de klas lopen zonder tegen elkaar aan te botsen
- Opzij gaan voor iemand die iets draagt
- Iemand voor laten gaan
- Iets voor iemand oprapen
- Iets aangeven (alsjeblieft)
- Dank je wel zeggen als je iets krijgt
- Iets te leen vragen
- Bezoek ontvangen, begroeten, uitlaten
- Samen het lokaal inkomen of uitgaan zonder te dringen
- In een rij lopen

Lesjes ter bevordering van het zelfstandig aan - en uitkleden:

- Het aantrekken van een jas
- Het opzetten van een muts
- Het voordoen van een schort
- Het aantrekken van een maillot
- Het aantrekken van kousjes, sokken, schoenen
- Het uittrekken van kousen, sokken, schoenen, een maillot

Lesjes voor de hygiënische verzorging :

- Kleren afborstelen
- Voeten vegen
- Neus snuiten
- Handen wassen nadat je op de WC bent geweest

Hieronder vallen ook veel huishoudlesjes.

Het streeplopen

Zie 'De Methode' vanaf blz. 113

Aan het streeplopen zijn twee aspecten te onderscheiden: het lopen op de lijn en het reageren op muziek.

Het lopen op de lijn

Doel van deze oefening is om het lopen, het bewaren van het evenwicht en het beheersen van de bewegingen te vervolmaken. De oefening is tevens een indirecte voorbereiding op het reageren met het

lichaam op muziek.

Er zijn verschillende opeenvolgende oefeningen:

- Eerst alleen op de streep blijven lopen
- Daarna hielen tegen tenen
- Daarna voetjes passen, waarbij voorwerpen zoals vlaggen, glaasjes met gekleurd water, belletjes en mandjes worden gedragen.

Hierbij speelt de leidster begeleidende muziek. Dit kunnen bestaande melodieën zijn.

Het reageren op muziek

Als het kind zijn bewegingen beheerst, is het in staat met zijn lichaam te reageren op muziek. Dan wordt de lijn 'losgelaten'. De muziek staat nu centraal. Bij het voetjes passen, waarbij de muziek alleen als begeleiding werd gebruikt, kon worden volstaan met bestaande melodieën, nu moet de leidster gaan improviseren. De kinderen reageren door te

bewegen en beleven op deze manier de muziek.

De les duurt ongeveer 30 minuten en is op de volgende wijze ingedeeld:

- Tien minuten lopen op muziek
- Vijf minuten oefenen van bepaalde aspecten van de muziek
- Tien minuten reageren op muziek
- Vijf minuten afsluiting

De kinderen lopen in een 'stroom'. Hierbij moet van tijd tot tijd van richting worden veranderd. De kinderen moeten voldoende afstand van elkaar houden.

De melodie moet lang worden aangehouden; kinderen hebben tijd nodig om de melodie te beleven. Het spelen op een muziekinstrument moet worden afgewisseld met zingen. De kinderen zingen niet mee terwijl zij aan het lopen zijn. Als er een opmerking wordt gemaakt, gebeurt dit zingend en in de maat. Er worden in het algemeen geen wijsjes of melodietjes gebruikt die de kinderen al kennen. Er zijn signalen mogelijk voor bijvoorbeeld ga maar zitten, ga maar staan, draai je om, enzovoort. Deze kunnen worden ingeoefend gedurende het vijf minuten oefenen van een bepaald aspect van de muziek.

De voorbereiding van het streeplopen

De kinderen staan in een omgangsbaan op de witte cirkel. De leidster loopt langs de kinderen en geeft de looprichting aan. De kinderen gaan, huppelen en lopen met langzame pas, waarbij ze zich drie keer omdraaien en zo de andere kant uit lopend verder gaan.

Dan gaan de kinderen in een halve cirkel zitten, of op de lijn in de kring. De leidster zingt: "Ga maar zitten." "Ga maar staan." enz. Nadat de kinderen dit beleefd hebben speelt de leidster dit ook op de blokfluit, waarbij ze eerst zingt er daarna speelt op de blokfluit.

"Ga maar zitten" g-g-e-e

"Ga maar staan" g-g-c

The image shows musical notation for six movement activities, each with a 4/4 time signature except for the last one which is 3/4. The notation is organized into two columns of four measures each, separated by a vertical line. The activities are: huppel (hopping), mars (marching), gaan (walking), langz. pas (slow walk), looppas (running), and wals/wiegepas (waltz/cradle walk). The notation uses various note values: quarter notes, eighth notes, and half notes, some with stems pointing up or down to indicate direction.

De kinderen reageren op wat er gespeeld en gezongen wordt. Dan speelt de leidster een melodietje. Als de kinderen g-g-e-e of g-g-c horen in het melodietje, dan reageren ze daar op met staan of zitten.

Melodietjes die gespeeld kunnen worden bij het streeplopen

Het huishouduur

Zie 'Het Montessori materiaal Deel I' blz. 136

In het huishouduur worden oefeningen uit het dagelijks leven toegepast, die van tevoren door middel van individuele lesjes aan de kinderen zijn aangeboden. Het is een soort van materiaalspel, maar dan voor oefeningen uit het dagelijks leven en niet voor zintuiglijk materiaal. Met nadruk wil ik er op wijzen dat het huishouduur de individuele lesjes dus niet kan vervangen. Het zou leiden tot niet correct uitgevoerde handelingen. De bewegingsopvoeding kan hierdoor geschaad worden.

Aandachtspunten vooraf

- Welk materiaal wordt gekend?
- Welke drie perioden lesjes kun je geven in verband met het goede verloop van het huishouduur?
- Welk kind krijgt welke taak?
- Is er voldoende materiaal aanwezig?
- Kan er voldoende activiteit aangeboden worden?
- Zijn de verschillende werkjes van ongeveer gelijke tijdsduur?
- Maak een lijst van de werkjes, die de kinderen gaan uitvoeren; voeg daar reserve activiteiten aan toe.
- Bedenk waar moeilijkheden zouden kunnen ontstaan.

Organisatie

- Wat doet de leidster voordat de kinderen komen?
- Hoe bied je het huishouduur aan?
- Hoe zet je de kinderen aan het werk? Hoe ga je rond? Hoe houd je het overzicht?
- Hoe worden de werkzaamheden verder begeleid?
- Wat moet een kind gaan doen, dat klaar is met zijn werk?
- Wat doen kinderen, die sneller klaar zijn, dan de overigen?
- Hoe wordt het opruimen begeleid?
- Hoe sluit je het huishouduur af?

Meerdere mogelijkheden om aan de slag te gaan

- Naamlijst lezen en voor elk kind een werkje noemen.
- Dan nog een keer de namen en het werkje noemen. Wie de tweede keer zijn naam en het werkje gehoord heeft, gaat direct aan de slag.
- Naamlijst lezen en werkje noemen.
- De kinderen gaan direct bij het werkje staan / zitten. Als alle namen gelezen zijn beginnen ze met het werkje.
- Naamlijst lezen en werkje noemen. De kinderen onthouden dit. Ze worden in groepjes aan het werk gezet.

Werkzaamheden van de leidster tijdens het huishouduur

- Rondgaan
- Overzicht houden; werkjes controleren
- Aangeven wanneer iedereen moet stoppen met werken.

Overzicht van de werkjes die gedaan kunnen worden

- Vensterbanken schoonmaken
- Rekenkast afstoffen en afnemen
- Taalkast afstoffen en afnemen.
- Kast voor het zintuiglijk materiaal afstoffen en afnemen.
- Knutselkast afstoffen en afnemen.
- Kast van de leidster afstoffen en afnemen.
- Bureau van de leidster afstoffen en afnemen.
- Doosjes afstoffen.
- Kleedjes (die onder de plantjes liggen) wassen.
- Kleedjes kloppen.
- Ramen lappen.
- Tafels schoonmaken en boenen.
- Stoelen afnemen en boenen
- De vloer vegen en/of dweilen.
- De schildersezal schoonmaken.
- De tekenfiguren afstoffen en afnemen.
- De punten slijpen van de kleurpotloden van het tekenfigurenrek.
- Leeshoek opruimen.
- De planten van de klas verzorgen.
- De stofdoekjes uitkloppen en weer opvouwen.
- De aankleedrekken afschuiëren en afnemen.
- Plakselmatjes afwassen.
- Knutselplacemats schoonmaken.

- De kijktafel (aandachtstafel) afnemen.
- Tekenbordjes schoonmaken.
- Plakselkwastjes schoonmaken.
- Drinkbekers, bordjes, bestek afwassen.
- Kleurpotloden van de knutselhoek sorteren, slijpen en aanvullen.
- Verfkwasten van de knutselhoek schoonmaken.
- Plakselpotten schoonmaken en bijvullen.

Deze lijst bevat geen werkjes in verband met de bouwhoek en poppenhoek, omdat ik van mening ben dat die in een onderbouw niet thuis horen. Aan de andere kant tref je wel plakselpotten en plakselkwastjes aan in deze opsomming van mogelijke werkjes, omdat ik van mening ben dat deze de voorkeur verdienen boven Prittstiften en ander duur gerei.

Werkjes, die het laatst gedaan worden

- Aanrecht in het keukentje schoonmaken.
- Handdoeken, theedoeken en andere vuile doekjes verzamelen voor de was.
- Schone handdoeken, theedoeken, doekjes en dweil neerleggen. Emmers uitspoelen.
- Plantenkleedjes strijken.

Geraadpleegde literatuur:

Toen dit overzicht werd samengesteld werd in de praktijk gebruik gemaakt van de materiaalboeken deel I en deel II. Deze boeken zijn sindsdien door een nieuw boek vervangen, waarin het Montessorimateriaal als één geheel beschreven wordt. Uit dit boek wordt niet geciteerd omdat het nog niet bestond, toen dit overzicht gemaakt werd.

"De Methode, de ontdekking van het kind"

Dr. Maria Montessori

Bussum 1973 – 9

"Het Montessori Materiaal Deel I"

M.J. ten Cate, T.J. Hoeksema en E.J. Lintvelt – Lemaire

zonder plaats, 1973

"Het Montessori Materiaal deel II"

M.C. Boots en J.G. Heyenk

zonder plaats 1981

"Ontwikkelingsmateriaal, vormgeving, constructie en evaluatie van leermiddelen ten behoeve van het montessori-onderwijs"

N. van Ewijk

zonder plaats, 1986

Bronnen der illustraties:

Individuele les	© Fred Kelpin (Japan 1991)
Algemene les meer – eiland	© Fred Kelpin (Maastricht 2000)
Verwerking meer – eiland	© Fred Kelpin (Maastricht 2000)
Workshop streeplopen	© Fred Kelpin (Japan 1991)
Reageren op muziek	© Fred Kelpin (Japan 1991)
Huishouduur	© Fred Kelpin (Japan 1991)
Melodietjes	© Fleur Kelpin